

A posztmodern spiritualitás keresztény képviselői

TORNYA ERIKA

Henri Nouwen, Anselm Grün, Richard Rohr

A szerző Sacré Coeur nővér. 1970-ben született Szegeden. Gépészmérnök-mérnök-tanár, 11 évig gyárban dolgozott projektmenedzserként. Hittanár-nevelő (MA) diplomát a budapesti Sapientia Főiskolán, lelki kísérei képzését a Kardinal König Akadémián (Bécs) szerzett. Szent Ignác-i lelki gyakorlat vezetési oklevelét az Osztrák Püspöki Kar és a Német Szerzetesi Továbbképzési Intézet (RUAH) közös képzésén szerezte meg (Bécs-Ludwigshafen). Leleki kíséréssel, hivatás gondozással és ifjúságpasztorációval foglalkozik, lelkiségi cikkeket publikál.

¹„Protokolltétel»-nek eredetileg azokat az állításokat gondolták, amelyek abszolút egyszerűen, minden átalakítás, változtatás és hozzátétel nélkül a tényeket jelentik ki, me-

Korunk embere nyugtalan. Kitartóan keresi az élet értelmét, azt a „megértési horizontot”, amelynek fényében értelmet nyernek az események, mélyebb összefüggések tárulhatnak fel, tér nyílik az élet teljességének a megéléséhez. Valamiféle végső hitelességet keres, amire építeni lehet. A posztmodern társadalom összetettsége (néha kaotikussága) nem enged meg egyszerű válaszokat. A pozitív gondolkodást a tudományfilozófia neopozitivizmusa váltotta fel, sőt a Nyugat a II. világháború után elvesztette az „ősbizalmát”. A mai korban a protokolltétel¹ privátak, igazságukat csak az a személy állíthatja, akinek a tapasztalatáról szó van. Így nem biztos, hogy általánosítható igazságot fejeznek ki. Nincsenek egységes gondolkodási rendszerek, a világról való gondolkodás pluralista lett. Az emberek elutasítják a dogmákat, a tételes igazságokat, melyek tekintélyelvűen vannak kimondva. Az egyházak helyzetét megnehezíti, hogy a tekintélyalapú intézmények kora lejárt.

Karl Rahner így beszél modern korunk szellemi környezetéről: „Szabadságra vagyunk kárhóztatva, vagy meg vagyunk vele áldva, ahogy tetszik.”² Ebben a pluralista, tapasztalatra építő szellemi környezetben jelenik meg a fogyasztói társadalom konzumizmusa, amely szellemi élménycentrikussághoz vezet. A világ egyik legnagyobb kortárs társadalomfilozófusa, a kanadai Charles Taylor szerint korunk agnosztikus és szekularizált embere találkozik saját törekenységével, majd a teljesség utáni vággyal lép fel. Ezt azzal szeretné elérni, hogy megpróbálja felfedezni a hétköznapi életben a *szent-et*, törekszik a boldogságra (aminek a forrásaként már nem tudja Istent elfogadni). Az egyén non-konformista, individualista, ezért nem tud kapcsolódni egy Istenhez, aki elnyomó és tekintélyelvű lehet. Új kapcsolatot keres a természettel, nagyobb tisztelettel fordul felé. Mivel az istenfogalom kiürült, megjelenik a Kozmosz tisztelete, erős vággyal a hitelesség iránt.³

lyeknek feldolgozásából áll minden tudomány, és amelyek megelőznek minden tudást, megállapítást a világról.”

Moritz Schlik: *Az ismeret fundamentumáról*. In Forrai Gábor – Szegedi Péter (szerk.): *Tudományfilozófia szöveggyűjtemény*. Áron Kiadó, Budapest, 1999, 27.

²Karl Rahner: *Schriften zur Theologie*, Band VII. Benziger, Einsiedeln, 1966, 55. Érdemes Rahner szabadságról kifejtett gondolatait tovább olvasni: „És ez a szabadság olyan szabadság, mely belejátszik a végső szellemi döntéseinkbe és magatartásunkba. Nincsenek olyan végső – hívő vagy hitetlen – alapmagatartások, érték-táblázatok, koordináták, melyek a felelős szabadság erőfeszítése és kockázata nélkül adottak lennének. Nem azért, mintha ott vak szeszély uralkodna, hanem, mert ott a belátás és a szabad döntés már nem választható szét.”

³Jean Grondin: *Charles Taylor a-t-il des raisons de croire à proposer? Grandeur et limites d'une justification de l'option métaphysique de la croyance par des enjeux*

Sok-sok változatos tartalmú és minőségű spirituális könyv jelenik meg (általában különböző világvallások tanaiból összeollózott vagy ezoterikus felfogásban), de van néhány keresztény szerző, akik hitelességükkel fel tudták kelteni a posztmodern kontextusban keresgélők figyelmét. Magyarországra viszonylag kevés ilyen könyv kerül. Ennek oka a szűkös könyvpiac, hiszen csak olyan könyveket éri meg lefordítani, melyek valószínűleg piacképesek. Ezen tanulmány három olyan szerző munkásságát elemzi (Henri Nouwen, Anselm Grün, Richard Rohr), akik jelen vannak a mai társadalom spirituális horizontján. Közkedvelt és olvasott írók, mivel értik a modern ember élethelyzeteit, s képesek utat mutatni számukra.

A tökéletlenség spiritualitása, szabadulás a perfekcionizmus fogságából — Henri Nouwen

Henri Nouwen (Nijkerk, 1932. január 24. – Hilversum, 1996. szeptember 21.) holland pap, egyetemi tanár, író és teológus. 1952-től Utrechtben volt seminarista, 1957-ben szentelték pappá. Ezek után kilenc évig klinikai pszichológiát tanult Hollandiában és az USA-ban. 1966-tól egyetemi tanár lett. 1971-ben doktorált teológiából. Első műve *Intimacy* címmel 1969-ben látott napvilágot. Megközelítésére jellemző, hogy személyiségét is megmutatja műveiben. Fiatalabb korában talán nehéz volt megtalálnia, érzékelnie saját helyét egy gyógyító viszonyban, nem volt igénye a kellő lelki távolságra, tudat alatt önmagát is kereste. Vitákat kiváltó nézetei szerint a keresztény gyógyítónak nemcsak kezelést és terápiát kell adnia az arra rászorulóknak, hanem kölcsönösségen alapuló viszonyt kell kialakítania vele, amelynek során neki magának is fel kell tárnia saját sebezhetőségét és gyengeségét, mert csak így tud azonosulni páciense szenvedésével. Rendkívül intenzív egyetemi oktatói és lelkipásztori munkát végzett. Lelkileg érzékeny, pszichésen törékeny volt (aminek részben családi, örökletes okai voltak, részben a túlterheltség okozta fáradtság), ezért időnként kényszerpihenőkre kényszerült. A hetvenes években — talán a nyugati egyházakat is elérő felszabadítási teológia hatására — felkeltette a figyelmét Latin-Amerika. 1981 és 1984 között több utazást tett Peruban, Bolíviában, Guatemalában, Mexikóban és Nicaraguában. Mialatt Nouwen a Harvardon tanított, barátságot kötött Jean Vanier-val.⁴ Meghívására 1985-ben Nouwen hat hetet a franciaországi Troslyban található Bárka (L'Arche) közösségben töltött, értelmi fogyatékos emberek és segítők közösségében, s közben felfedezte saját helyét itt. Annak ellenére, hogy sikeres és népszerű professzor volt, nem vállalt újabb szemesztert a Harvardon, hanem 1986-ban beköltözött a kanadai Torontóban működő, Daybreak nevű Bárka közösségbe. Két év múlva igen súlyos lelki összeomlást élt át. A krízis közvetlen oka egy szoros baráti kapcsolat hirtelen megromlása volt, ami összetörte. Hat hónap pszichoterápia után vissza tudott térni a Bárka közösség-

ethiques. Science et Esprit,
64/2 (2012), 253–254.

⁴Michael Ford: *Wounded prophet: A Portrait of Henri J. M. Nouwen*. Doubleday, New York, 1999, Prologue.

⁵Ezen krízisnek köszönhetjük a talán két legmélyebb könyvét: *A szeretet belső hangja. Út a gyötrelmen át a szabaduláshoz* (Ford. Balázs Katalin. Ursus Libris, Budapest, 2002), illetve *A tékozló fiú hazatérése. Egy hazatalálás története* (Ford. Balázs Katalin. Ursus Libris, Budapest, 2001).

⁶Michael Ford: i. m. 11.

⁷*Szívemből szólok szívedhez. Henri J. M. Nouwen három imája*. Korda Kiadó, Kecskemét, 1995.

⁸*Lángoló szívvel. Elmélkedés az eucharisztikus életéről*. (Ford. Kaposi Tamás.) Sarutlan Kármelita Nővérek, Pécs, 2000, illetve *Idegen a paradicsomban (Genesee-i napló). Beszámoló egy trappista kolostorból*. (Ford. Kaposi Tamás.) Sarutlan Kármelita Nővérek, Pécs, 2002.

⁹Will Hernandez: *Henri Nouwen and Soul Care: A Ministry of Integration*. Paulist Press, New York, 2008.

gébe.⁵ Életének utolsó évtizedében Nouwen bekerült a legismertebb kortárs keresztény szerzők közé. Egy 1989-ben bekövetkezett, súlyos autóbalesetben szembesült a halál kérdésével. 1996 őszén szív-roham következtében tért haza az Atyához.

Nouwen életére jellemző volt egyfajta nyugtalanság, az összetartozás és függőség határainak állandó keresése, a szabadulás vágya abból a belső bénultságból, ami gyakran megsemmisítette saját önbecsülését és önértetét. Bárka közösségbeli egyik barátja, Carolyn Whitney-Brown így ír Nouwenről: „Azt gondolom, hogy Henrinek két könyve volt. Az egyiket szinte 40 alkalommal megírta, de ezt a könyvet ő maga nem tudta élni. Azt a könyvet, amit szinte 65 évig élt, nem tudta megírni. A második könyv most azt várja, hogy Henri életének a bölcsességén keresztül fedje föl magát, most, a halála után.”⁶

Nouwen katolikus, keresztény szubkultúrában élte le az életét. Érdeklődésének fókuszában a pszichológia, a pasztorális munka, a spiritualitás, a szociális igazságosság és a közösség állt. Fontos volt számára az Oltáriszentség titka, a Szentírás. Hatással volt rá Anton Boisen, Thomas Merton, Rembrandt, Vincent van Gogh és Jean Vanier munkássága. Pályájának kezdetén katolikus közönségnek írt, de személyes hitelessége és őszinte keresése széles érdeklődést váltott ki keresztény körökön kívül is. Nyelvezete érthető, s lebilincseli az olvasót az a mélység, amilyen módon saját magáról, út-kereséséről ír. Írásai által az olvasó olyan élet tanújává válhat, mely Istenből — vagy épp a fájó hiányából — forrasozik. 39 könyvet és cikkek százait publikálta. Több mint 7 millió példányban keltek el könyvei, több mint 30 nyelven. Magyarul a Korda Kiadó adott ki először Nouwen-kötetet 1995-ben.⁷ A Sarutlan Kármelita Nővérek is megjelentették két munkáját,⁸ de fő magyarországi kiadója az Ursus Libris, ahol eddig tíz kötete került kiadásra.

Nouwen spirituális munkásságára a legjellemzőbb védjegy a „tökéletlenség”.⁹ Hernandez megállapítja, hogy Nouwennek nagy felelősséget is jelentett a kapcsolatok utáni kiapadhatatlan vágya. Rendkívül jól jelen tudott lenni a másik ember számára, s arra vágyott, hogy mindenkivel mély barátságba kerüljön. Nouwen meghallgatási képessége rendkívül erős volt, az általa kísért személyek arról számoltak be, hogy szinte beléjük látott, szinte meg sem kellett szólalniuk, már tudta, mi folyik bennük. Hernandez szerint ez a remek adottság volt Nouwen tökéletlenségének a forrása is. A tökéletlenség az élet része.¹⁰ Mindig is része lesz az emberiség életének, mivel az ember természete, teremtettségénél fogva törekeny. Az ember feszültséget él meg saját belső megosztottsága és az egészség, a teljesség iránti vágya között. A tökéletlenség lelkesége elfogadja a törekenységet, s az önellfogadás útján halad a teljesség felé. Hiba úgy keresni a tökéletességet, hogy nem veszünk tudomást a gyöngeségekről, hibákról, bűnökről. Engedni kell, hogy ezek jelenléte védtelenné, sebezhetővé, kiszolgáltatottá tegyen. E fájdalmas

¹⁰Ernest Kurtz – Katherine Ketcham: *The Spirituality of Imperfection: Storytelling and the Search for Meaning*. Bantam Books, New York, 1992, 3.

¹¹Ernest Kurtz – Katherine Ketcham: i. m. 28.

¹²Wilkie Au – Noreen Cannon: *Urgings of the Heart: A Spirituality of Integration*. Paulist Press, New York, 1995, 65.

¹³Henri J. M. Nouwen: *Nyújtod kezéd. A spirituális élet három mozdulata*. (Ford. Balázs Katalin.) Ursus Libris, Budapest, 2007, 13.

¹⁴Henri J. M. Nouwen: *A tükrön túl. Gondolatok a halálról és az életről. – Jézus nevében. Gondolatok a lelkipaparságról*. (Ford. Balázs Katalin.) Ursus Libris, Budapest, 2011, 11.

sebek gyógyulása hozza az élet integrálódását. De először meg kell engedni a sebek létezését, mert csak ezeket tudja Jézus gyógyítani. Ez az út nem arra hív, hogy a tökéletességben növekedjünk, hanem arra, hogy minél jobban fogadjuk el saját tökéletlenségünket, annak érdekében, hogy elérhessük a teljességet. A tökéletlenség lelkisége ebben segít bennünket, először szembenézni saját gyöngeségeinkkel, majd megérteni, sőt, elfogadni azokat. Ez az elfogadás az emberiség legbelső tulajdonságai közé, lényegéhez tartozik.¹¹

A tökéletlenség lelkisége megpróbálja kiszabadítani az egyént a perfekcionizmusból, melyben minden dolgot mérhetővé kell tenni, s mindent a lehető legnagyobb produktivitással véghezvinni. A perfekcionizmus soha nem engedi meg, hogy elégedettek legyünk egy munka eredményével. Soha nem elég jó, amit csinálunk. A perfekcionista hozzáállás extrém módon destruktív, mert egy sor káros pszichológiai jelenség okozója: szorongás, alacsony önértékelés, rögeszmés-kényszeres viselkedés, a kudarcból való félelem, problémás kapcsolatok és addiktív viselkedések. A perfekcionizmus egy ál-teljességhez vezet, mivel csak az erősségeket engedi meg, a gyöngeségeket, hiányokat elfogadhatatlannak tartja. Saját magunkat nem fogadjuk el úgy, ahogy vagyunk (esetleg csak az erős oldalunkat), ami ahhoz vezethet, hogy Istent is elutasítjuk.¹² Aki a valóságot, vagy annak egy szeletét elutasítja, s emiatt elégedetlen, az hálátlan lehet a teremtő Isten felé is. A perfekcionista hozzáállás azzal a véleménnyel is járhat, hogy amit Isten teremtett, az nem elég jó. Saját magunk valóságának a részleges visszautasításával nem lehetünk feltétel nélkül hálásak a minket alkotó Istennek. Ha hagyjuk, hogy a perfekcionizmus eluralkodjon rajtunk, azzal azt kockáztatjuk, hogy öngyűlölővé válunk, ami az Istentől való végleges elidegenedést jelenti. A „spirituális” perfekcionizmus veszélyeiről így ír Nouwen: „Egy olyan társadalomban, amely nagyra értékeli a fejlődést, a haladást és a teljesítményt, a spirituális élet könnyen válik a következő kérdésekben megfogalmazódó töprengések tárgyává: »Mennyit haladtam előre?« »Érettebbé váltam-e, mióta a spirituális úton járok?« (...) Bár önmagában ezen kérdések egyike sem értelmetlen, egy sikerközpontú társadalomban mégis veszélyessé válhatnak.”¹³ A tökéletlenség spiritualitása arra ösztönzi a perfekcionistaikat, hogy fogadják el a korlátaikat, a határaikat, s arra bátorítja őket, hogy merjék megnyitni saját belső világukat Isten gyógyításának. Ez volt Nouwen lelkiségi tevékenységének alapvonala.

Ahogy Nouwen elkezdte elfogadni saját valóságát, egyre inkább a sebzett ember belső integrációja lett spirituális munkásságának a célja. Saját sebzettségét egyre inkább elfogadva vált óriási hatású lelki vezetővé. Robert Durback így ír róla: „Henry Nouwen különös vonzereje abban áll, hogy írásaiban következetesen önmagát, tulajdon átélt tapasztalatait mutatja fel az olvasónak tükörként.”¹⁴ Nouwen így vall erről: „Amint saját, öregedő kezeimre nézek, tudom, hogy azért kaptam őket, hogy kitárjam őket azok felé, akik szenvednek; hogy azok vállán nyugtassam, akik hozzám jön-

¹⁵Henri J. M. Nouwen:
A tékozló fiú hazatérése,
i. m. 172.

¹⁶Henri J. M. Nouwen:
A sebzett gyógyító.
Lelkiszolgálat korunk
társadalmában. (Ford.
Balázs Katalin.) Ursus
Libris, Budapest, 2006, 21.

¹⁷Uo. 22.

¹⁸Henri J. M. Nouwen:
A szeretet belső hangja,
i. m. 126.

¹⁹*A zsolozsma és a belső*
imádság. (Ford. Németh
Ottó.) Bencés Kiadó,
Pannonhalma, 1993; *Bőjt.*
Test és lélek imája. (Ford.
Kun Éva.) Bencés Kiadó,
Pannonhalma, 1993; illetve
a Fidelis Rupperttel
közösén írt *Krisztus a*
testvérben. Bencés Kia-
dó, Pannonhalma, 1993.

²⁰*A lélek ötven angyala.*
(Ford. Lázár Julianna.)
Jel Kiadó, Budapest,
2005; illetve *Angyalok*
könyve. (Ford. Edelényi
Judit.) Szent Gellért
Kiadó, Szeged, 2005.

²¹„Hogy örömtök teljes
legyen...” *Mit üzen a filippi*
levél? (Ford. Szabó Xavér.)
Agapé, Szeged, 2007;
illetve *Hogy Isten igaz*
ismeretére eljuthassunk.
A Szentírás mélylélektani
megközelítése.
(Ford. Szabó Xavér.)
Agapé, Szeged, 2007.

nek; s hogy áldást kínáljak, mely Isten végtelen szeretetéből fakad.”¹⁵ Nouwen nemcsak személyes, hanem társadalmi szinten is foglalkozott az integráció kérdésével: „Amikor feltesszük a kérdést, hogy a kereszténység hagyományos nyelvezte miért veszítette el felszabadító erejét az atomkor embere számára, fel kell ismernünk, hogy a legtöbb keresztény tanítás még mindig azon az előfeltevésen alapul, amely szerint az ember annak a történelemnek a szerves részének tartja magát, amelynek során Isten eljött hozzánk a múltban, velünk van a jelenben, és eljön megszabadítani bennünket a jövőben. Ám ha megszakad az ember történelmi tudatossága, az egész keresztény üzenet úgy hangzik, mintha egy kábítószer-élvezőnek tartanánk előadást történelmünk nagyjairól.”¹⁶ „Megoldás: A misztikus út. A forradalmi út, keresztény út. Egyre erősödő meggyőződés, hogy Jézusban a misztikus és a forradalmi út nem áll egymással szemben, hanem a tapasztalati transzcendencia ugyanazon emberi módozatának két oldalát példázza. Egyre jobban meg vagyok győződve arról, hogy a megtérés a forradalom egyéni megfelelője.”¹⁷ Nouwen végső megoldása a szeretet. Isten szeretetének az a hangja, melyre támaszkodva el lehet jutni az élet határain túlra, oda, ahol Isten minden a mindenségben.¹⁸

A szerető Isten spirituális tapasztalati teológiája — *Anselm Grün*

Anselm Grün (1945. január 14.) a németországi Junkershausenben született. A Würzburgban letett érettségije után belépett a bencés rendbe. St. Ottilienben és Rómában hallgatott teológiát és filozófiát, majd teológiából doktorált. Ezek után üzleti menedzsmentet tanult Nürnbergben. Hosszú évekig ő vezette a Münsterschwarzach-i bencés gazdaságot (ami közel 300 embernek ad munkát). 1976-ban került kiadásra első lelkiségi könyve, a *Szív tisztasága*. Eddig 300 kisebb-nagyobb műve jelent meg, könyveit több mint 15 millió példányban adták el, és mintegy 30 nyelvre fordították le. Magyarországon is rendkívül népszerűek Grün könyvei, melyeket egyedül vagy szerzőtárral jegyez. A Bencés Kiadó jár élen a termékeny szerző fordításával, kiadásával, de több mű megjelent egyéb kiadónál is (Jel, Agapé, Szent Gellért, Dialóg-Campus Kiadó). Magyarul először 1993-ban a Bencés Kiadó adott közre három Grün-könyvet.¹⁹ A Jel Kiadó és a Szent Gellért tizenkét évvel később, 2005-ben kezdett el Grün-munkákat kiadni.²⁰ Az Agapé 2007-ben adta ki két biblikus jellegű művét.²¹ Nagyjából 60 Grün jegyezte kötet van magyarra fordítva, ennek körülbelül 15 százaléka több kiadást is megért. A bencés szerzetes Anselm Grün tehát keresett, ismert spirituális szerző, aki elérhető magyar nyelven is.

Grün világlátása egységes, feszültségmentes, írásain átviláglik a szeretet és az irgalom. Egyensúly tapasztalható a gyakorlatiasság és a lelkiség között. Ennek több oka van; az egyik, hogy Grün szülei

²²Freddy Derwahl:
Anselm Grün. Vier-Türme,
Münsterschwarzach,
2009, 96.

²³Anselm Grün:
*Erlösung durch das
Kreuz*. Vier-Türme,
Münsterschwarzach, 1975.

²⁴Anselm Grün:
Das Kreuz. Vier-Türme,
Münsterschwarzach,
1996, 48.

²⁵Jochen Sautermeister:
*Gott in Erfahrung bringen.
Konturen eines
theologischen Porträts
von Anselm Grün*. Herder
Korrespondenz, 67
(8/2013), 399.

²⁶Például Anselm Grün:
*Tiefenpsychologische
Schriftauslegung*.
Vier-Türme,
Münsterschwarzach, 1992.

²⁷Rocco Thiede:
*Spiritueller Bestseller-
autor Anselm Grün
zum 70. Geburtstag*.
Deutschlandradio Kultur.
Beitrag vom 11.01.2015.

²⁸Jochen Sautermeister:
i. m. 400.

²⁹Anselm Grün – Meinrad
Dufner: *Alulról induló
lelkiség*. (Ford. Mészáros
Erzsébet.) Bencés Kiadó,
Pannonhalma, 1998, 27.

³⁰Vö. Anselm Grün:
Jesus als Therapeut.

világítástechnikai üzlet tulajdonosai voltak, így a család életének természetesen része volt az üzlet. A bencés hagyomány (*ora et labora*) is ezt a gyakorlatias spiritualitást támogatja. A gazdasággal foglalkozó szerzetes 31 évesen írta első lelkiségi könyvét. A spiritualitás felé való fordulásának az oka egy személyes hit- és identitáskrisziban keresendő: „Megtanultam a saját sebeimből írni, különben csupán egy alkalmazkodó mintadiák maradtam volna”.²² Mélyebb lelkiséget keresett, aminek a forrását az egyházatyákon és a Szentírásán kívül a jungi pszichológiában találta meg. Grün teológiai felfogását Paul Tillich és Karl Rahner határozzák meg. A licenciátusát Tillich, a doktorátusát Rahner megváltásteológiájából írta.²³ Tillich és Rahner megközelítésében közös, hogy szerintük a megváltás titkát úgy kell megfogalmazni, hogy az „megfeleljen az emberi gondolkodás és egzisztencia struktúrájának”,²⁴ a mai kor tapasztalatainak. Ezek alapján Grün teológiai megközelítésmódja spirituális tapasztalati teológiának nevezhető,²⁵ mely során az egyén saját magát megtalálja, és Istenről tapasztalatokat szerez. A módszer központi megértési horizontja a bibliai szövegek és az egyházatyák, illetve a korai szerzetesség szövegei.

Ezt bővíti ki Grün a jungi mélypszichológiával, a transzperszonális pszichológiával vagy egyéb pszichológiai irányzatokkal. Így újra tudja fogalmazni az egyházi szövegeket, evangéliumi tanításokat oly módon, hogy a mai kor embere megértse azt, de a keresztény hit üzenete ne sérüljön.²⁶ Grün így nyilatkozik saját alkotói módszeréről: „Számomra az írás kapcsán fontos, hogy olyan egyszerű és érthető nyelven beszéljek, ami nem moralizál és értékel, hanem olyannak írja le az életet, amilyen. Pusztán javaslatokat adok, nem olyan tanácsokat osztok, amik leírják, hogy működni fog az életed, ha így és úgy teszel.”²⁷ Sautermeister²⁸ felhívja a figyelmet erre az egzisztenciális-pszichológiai újraolvasásra.²⁹ A spirituális út, melynek célja az egészséges, egységes élet, az önismereten keresztül vezet el az istenélményhez. Grün a sivatagi atyáktól tanulta, hogy a lelki út nem morális út, hanem misztikus, sőt misztagógikus. Egy út, ami Istenhez vezet. A hitelesség azt kívánja, hogy az egyén maradjon összhangban saját magával, szabad olyannak lennie, amilyen, és felfedezheti, hogy mit jelent Isten képmásának lenni. A keresztény hitet itt már nem etikai értelemben lehet megélni, hanem a boldogságra vágyó ember horizontján meg tud jelenni a gyógyító és szerető Isten. Egy valós keresztény lelkiség felhagy a moralizálással. Mert csak ezen az úton lehet integrálni azokat a nem kívánt érzelmeket, szenvedélyeket és gondolatokat, melyek saját magától eltávolítják az embert. Pszichológiai nyelven mondva, ami megakadályozza az árnyékok integrációját, az nem lehet része a keresztény spiritualitásnak. Egy igazi lelkiség gyógyító és integráló.

Grün szándéka nem pusztán egy gyógyító pszichológiai praxis, hanem egy terápiás spirituális teológia, ami megmarad a szentírási gyökereknél.³⁰ Az a célja, hogy a megtört ember ismét életadó egy-

Vier-Türme,
Münsterschwarzach, 2011.

³¹I. m. Vö. Rocco Thiede:
i. m.

³²Anselm Grün: *Stationen
meines Lebens.*
Vier-Türme,
Münsterschwarzach,
2009, 130.

³³Anselm Grün:
Ami a szerelmet táplálja.
Kapcsolat és spiritualitás.
(Ford. Király Kinga.)
Dialóg Campus Kiadó,
Budapest, 2012, 48–49.
(A Dialóg Campus Kiadó
által megjelent magyar
fordítás nem felel meg az
eredeti kifejezésnek:
„spirituális rövidítés” he-
lyett a „spirituális kerülőút”
a *spiritual bypassing* meg-
felelő jelentése – T. E.)

³⁴Anselm Grün:
Az életművészet könyve.
(Ford. Lázár Julianna.) Jel
Kiadó, Budapest, 2007, 7.

³⁵Anselm Grün:
Álmaink és lelki életünk.
(Ford. Unger Zsuzsa.)
Bencés Kiadó,
Pannonhalma, 2015, 5.

ségbe kerüljön önmagával és Istennel, hogy képes legyen a „feszültségmezőit” (például ész–érzelem, szeretet–gyűlölet, félelem–bizalom, férfi–női, anima–animus stb.) integrálni. Az ehhez szükséges emberi hozzáállás az alázat — hangsúlyozza Grün.³¹ Ez a folyamat a jungi terminológiában az individuáció, „az »én«-tól az »ego«-ig jutni, a saját középpontba, ahol a valós létezés helye van”.³² Ezt a valós létezést nevezi Grün annak a képnek, amit Isten a saját képére formált a teremtnyekben. Hogy ezt a képet lehessen hordozni, először meg kell szabadulni a saját magunknak fabrikált képektől, illetve azoktól, melyeket mások aggattak ránk. Ezek a képek családi vagy társadalmi elvárások, a saját büszkeség képei stb. Csak azt kell megkérdezni, hogy néz ki az az eredeti és egyedülálló kép, amit Isten adott nekem. Ez érinti az istenképet is, ezért érdemes minden istenképet elhagyni és egy új kíváncsisággal fordulni Isten felé. S ez már maga az ima.

A bencés szerző szerint a spiritualitás nem egy biztos recept, de nem is egy ájtatos palást, amely mögé a hétköznapi konfliktusok elrejtethetők. A spiritualitás nem fed el semmit. Nem egy eszménykép, ami után vágyakozunk. Inkább egy reális utat mutat, hogyan legyünk képesek a kapcsolatunkat, a csalódásainkat és a sebeinket is jól kezelni anélkül, hogy a reményt elveszítenénk. Fontos helyesen értelmezni a spiritualitást, s a szerző felhívja a figyelmet a veszélyre, miszerint vissza is lehet élni ezzel: „A spiritualitás tehát nem azt jelenti, hogy a konfliktusok elől kitérek azáltal, hogy a csend belső térébe menekülök. A csendnek ez a tere csak egy segítség, hogy a problémákat relativizáljam és helyesen lássam. (...) Ahogy az amerikaiak mondják, sokan spirituális rövidítést tesznek (*spiritual bypassing*). Problémáikat és belső hiányuk feletti fájdalmukat egyaránt szeretnék átugrani, hogy azonnal a belső térbe juthassanak.”³³ Anton Lichtenauel így jellemzi Grün spirituális megközelítését: „A spirituális, a világtól elrugaszkodó, eget ostromló elvész saját ábrándjaiban. De aki csak a földhöz tapad, az sem képes az eget magában hordozni. »Földben gyökerező spiritualitásnak« nevezi Anselm Grün az alternatívát. Így határozza meg röviden az élet művészetét.”³⁴

Grün ír hívő katolikusoknak a bencés lelkiségről, magyarázza a Szentírást, ír az élet értelmét keresőknek olyan témákról, melyek egzisztenciálisan érintik őket (például életközepi krízis, depresszió, útkeresés, döntések, álmok, egészség–betegség, boldogság, halál–félelem stb.). Első ránézésre e témák nagy része megjelenik a „világi” pszichológiai irodalomban is, de Grün különbséget tesz: „Álmokról szóló pszichológiai könyvekben nincs hiány. Arról azonban kevés említés esik a lelki irodalomban, hogy az álmokra — lelki életünk érdekében — oda is kellene figyelniük. A régiek az álmodást Isten hozzánk intézett szavának tartották.”³⁵

Grün megoldásokat is kínál a műveiben vázolt problémákra. Ezek konkrétak és egyszerűek: „Ne keressünk elérhetetlen utópiákat, de ne is essünk kétségbe. Vállaljuk inkább alázatosan, hogy

³⁶Anselm Grün:
Adj új értelmet a világnak!
(Ford. Németh Attila és
Insperger Rita.)
Bencés Kiadó,
Pannonhalma, 2014, 26.

³⁷Anselm Grün:
*Az emberélet útjának
felén.* (Ford. Kun Éva.)
Bencés Kiadó,
Pannonhalma, 2009, 9–10.

³⁸*Az elengedés szabad-
sága.* (Ford. Révész M.
Magda.) Korda Kiadó,
Kecskemét, 2012.

³⁹Az anonim alkoholisták
alapítói megértették a
perfekcionizmus pszicho-
lógiai és spirituális veszé-
lyeit, miközben a tizenkét
lépéses programot kidolgoz-
ták. Szerintük a töké-
letességre, hibátlanságra
való törekvés elszigetel
Istentől, mert a hibátlan
szerepben átvesszük
Isten helyét. Ha ez ember
és Isten viszonya a helyén
van (az ember megpró-
bálja Istent Istenként
meghagyni), az ember
képes megadni azt a mély
békét és teljességet, amit
korábban az alkohol
(vagy drogok, szex, pénz,
hatalom, kiváltságok)
ígért, de meg nem adott.

⁴⁰Richard Rohr a *Most.
Tanuljunk meg látni a
misztikusok szemével!*
(Ford. Malik Tóth István.
Ursus Libris, Budapest,
2013) című kötetének

emberek vagyunk, hogy olykor egészen egoista vágyaink is vannak, és hogy ugyancsak tökéletlen gondolatok is fel-felbukkanhatnak bennünk.”³⁶ Az egyházi hagyományok kincsestárát is javasolja az olvasóknak. Felhívja a figyelmet a rítusokra, a szertartásokra, az ünnepekre. Különösen a bűnnel kapcsolatban javasolja a megbékélést, kiengesztelődést, gyónást vagy lelki vezetést. Végső soron Jézus Krisztust ajánlja a posztmodern kor krízisében élő embereknek: „A pszichológus Jung sajnálatosnak tartja, hogy a vallás iskolája sokak számára nem jelent már segítséget személyes kríziseik megoldásában. Ez a kis kötet arra szeretne bátorítani mindenkit, hogy fedezze fel magának újból a vallásos utat, mint a gyógyulás útját, mint gyógyszert azokra a sebekre, amelyekkel az élet sebez meg bennünket, s amelyek oly fájdalmasan szakadnak fel éppen az élet fordulópontján. Nem visszafordulás ez, nem azoknak az ismereteknek az elutasítása, amelyekkel a pszichológia ajándékozott meg minket, hanem épp előrelépés azon az úton, amelyen minden lélektani felismerés mellett végső soron mégiscsak Jézus Krisztus vezet bennünket.”³⁷

A konfrontatív próféta — Richard Rohr

Richard Rohr (1943. március 20.) az Egyesült Államokban, a Kansas állambeli Topekában született, német anyanyelvű család gyermekeként. 1961-ben belépett a ferences rendbe, 1970-ben pappá szentelték. 1971-ben alapította meg az „Új-Jeruzsálem” katolikus karizmatikus közösséget Cincinnati-ben, majd hosszú ideig annak vezetőjeként tevékenykedett. 1987 óta az Új-Mexikó állambeli Albuquerque-ban él, ahol az „Akció és elmélyülés” keresztény centrum munkájában vesz részt. Lelkigyakorlatokat, kurzusokat vezet, előadásokat tart. Több mint 30 könyvet írt. Munkái több nyelven elérhetőek. Magyarországon 2001-ben az Ursus Libris kiadó kezdte el műveinek közreadását, eddig 13 kötetet jelentetett meg (ezek közül egyet szerzőtárssal írt Rohr). Egy könyvet a Korda Kiadó adott ki.³⁸

Rohr munkáira hatással van a teremtett környezet, a Szentírás (különösen az ószövetségi próféták és az evangéliumok, a megtestesült Jézus, Szent Pál, mint az első keresztény misztikus), a sivatagi atyák, a patrisztikus íráások. Saját ferences forrásai is (Ferencen kívül Szent Bonaventura és Duns Scotus). Ezen kívül a buddhizmus és a hinduizmus is, Martin Luther King, Jung tanításai (főleg a dinamikus spirál és az integrálteória), illetve a tizenkét lépéses program.³⁹ Lelkiségeben megjelenik a felszabadítási teológia és a karizmatikus mozgalom is. Rohr így vall magáról: „Mindig boldogan voltam katolikus, de furcsa módon protestáns és pünkösdistá is. Már hamar megtudtam, hogy ehhez a háromhoz a megismerés különböző módjai kötődnek. A szavak felosztják a valóságot »vagy-vagy«-ra, de az én élő tapasztalatom mindig »is-is« volt.”⁴⁰

bevezetőjében részletesen ír saját magáról, a szellemi fejlődését befolyásolóhatásokról.

⁴¹Richard Rohr: *Halhatatlan gyémánt. Igaz énünk keresése.* (Ford. Malik Tóth István.) Ursus Libris, Budapest, 2014, 15.

⁴²Uo. 143.

⁴³Különösen tetten érhető ez a határozott gondolatvezetés a *Most* című munkájában.

⁴⁴Richard Rohr: *Halhatatlan gyémánt,* i. m. 17.

⁴⁵Richard Rohr: *Most,* i. m. 197.

⁴⁶Richard Rohr: *Minden egybetartozik. A kontemplatív ima ajándéka.* (Ford. Lisztes Gábor.) Ursus Libris, Budapest, 2006, 18.

Rohr azt hangsúlyozza, hogy mindenkinek ír,⁴¹ de nyelvezete olyan szorosan kötődik az egyházi nyelvhasználathoz, hogy keresztény műveltség nélkül lehetetlenség megérteni. Akár akarja, akár nem, a keresztényekhez, vagy az egyház peremén lévőkhöz szól. Nem cél nélkül írja munkáit, erről így vall: „Nem azért írom ezt a könyvet, hogy bárki hitét, tanait, dogmáit vagy erkölcsét megváltoztassam. Abban reménykedem, hogy a gondolkodásmódját változtatom meg, amellyel mindezeket megérti.”⁴² Rohr szerint a változást egy értelmén belüli, egy szellemi belátás, megértés hozhatja meg. Művei ennek megfelelően intellektuálisak, nyelvezete logikai, gondolatvezetése néhol feszes, szinte ellentmondást nem tűrő.⁴³ Saját elmondása szerint Isten nyelvét használja, de ebben az esetben Isten a megértés, a belátás szintjén kap helyet: „Reményeim szerint e könyv mindenekfelett tisztázni fog önök számára néhány dolgot — és különösen a saját tapasztalataikban fogja megerősíteni önöket —, amely bármely valláshoz tartozó vagy vallástalan ember számára igaz. Isten nyelvét fogom használni, mert a világ kilencvenöt százaléka még mindig ezt a nyelvet beszéli, és a történelem kilencvenkilenc százalékában szintén ezt a nyelvet használták, de úgy gondolom, egyet fognak érteni abban, hogy amit a kegyelemről, a halálról és a feltámadásról mondok, az mindenki számára igaz, és egyáltalán nem igényel különösebben vallásos nyelvezetet.”⁴⁴

Grünhöz hasonlóan a jungi pszichológia antropológiájával dolgozik, a tapasztalat talaján áll. Hogy mit ért spiritualitáson, azt így fogalmazza meg: „A spirituális élet azt jelenti, hogy minél hamarabb felismerjük: mindig hasonlóság és összefüggés van a látó és látott között, illetve a kereső és aközött, amit meg tud találni. Csak azt keresi az ember, amit részben már felfedezett és önmagában kívánatosnak tartott. A spirituális felfedezés mindig ráismerés. A hatalmas áttörés akkor jön el, amikor tiszteljük és elfogadjuk az isteni képet önmagunkban.”⁴⁵ A jungi gondolatmenet jelenik meg itt is: „Saját valóságunk megélését és elfogadását nem érezzük eléggé spirituálisnak. Úgy érezzük, mintha ilyenkor nem a középponttal foglalkoznánk, hanem a felszínen lennénk. Ezért sokan inkább ezoterikus és drámai pózokat keresünk, ahelyett hogy magunkhoz ölelnék Isten szenvedésének és boldogságának misztériumát. Az életünk peremvidéke — ha teljességében átéljük, elszenvedjük és gyönyörködünk benne — visszavezet a középpontba, a lényeghez.”⁴⁶

Rohr eszköztárának része a provokáció, a konfrontáció is. Nem az olvasó személyes helyzetéből, problémáiból indul ki empatikusan, hanem a lelkeségben számára fontos dolgokról ír, rendkívül széles megközelítésben, intellektuálisan és gyakran konfrontatívan. Egy példa erre: „Ezt a könyvet világi keresőknek és gondolkodóknak, hívőknek és nem hívőknek egyaránt írom, valamint annak a hatalmas kiábrándult csoportnak, amely magából a vallásból akar gyógyulni. Meglepő módon e csoport tagjai gyakran hajlandóbbak meglátni és tisztelni a misztériumot, mint sok vallásos ember. Nem

⁴⁷Richard Rohr:
Halhatatlan gyémánt,
i. m. 15.

⁴⁸Richard Rohr: *Jób és a szenvedés misztériuma. Spirituális töprengések.* (Ford. Malik Tóth István.) Ursus Libris, Budapest, 2007, 113, 130.

⁴⁹Lauren F. Winner:
Falling Upward. Christian Century, August 16, 2011, 38–39.

⁵⁰Richard Rohr:
Az elengedés szabadsága,
i. m. 46–47.

⁵¹Darren Whitley
Conshaw: *Saving souls and listening hearts: Implications for missional leaders from Richard Rohr's Immortal Diamond.* Colloquium, 46/2 (2014), 242–254.

várhatok tovább arra a számos keresztényre, aki mindig csak azon van, hogy »elmélyítse személyes kapcsolatát« egy pirinyó amerikai Jézussal — aki szörnyen hasonlít rájuk.⁴⁷ Gyakran épp az egyházat kritizálja — lehet, hogy okkal. De ez a fajta megközelítés azt a veszélyt hordozhatja, hogy az egyház peremére sodródott, megsebzett, kételkedő olvasó megerősítve érezheti magát kritikus gondolkodásában. „A katolikus hagyományban az emberek hajlamosak a hierarchiába vetni a bizalmukat. Mit mond erről az egyház? — kérdezik, elfeledve, hogy ők maguk az egyház (...). Az egyház tele van olyanokkal, akik hallomásra alapozzák az életüket, akik valaki más tekintélyére támaszkodnak, de nem tudják, mit is tudnak valójában. Nincs saját 'énjük', aki hinne Istenben (...). A középosztály, sőt felsőközéposztály egyházává váltunk, amely javarészt elkerüli azt, amit Jézus hirdetett a gazdagságról és a vagyonról.”⁴⁸

Ezen a ponton talán meg lehetne kérdőjelezni Rohr egyházhűségét,⁴⁹ de egyházhoz fűződő megnyugtató, lojális viszonyáról így ír: „Jézus, úgy látom, alulról újítja meg az egyházat, és nem fölülről. A kis közösségeknek szükségük van egy nagy, egyetemes egyház képére, különben könnyen belecsúsznak a kötetlen liberalizmus vagy a New Age gondolkodás zugaiba. (...) Én a ferences hagyományból jövök, és Assisi Szent Ferenc nem hagyta el lázadóként az egyházat, hanem csendben felépített egy kis kápolnát a város szélén.”⁵⁰

A felszabadítási teológia hatása érződik Rohr provokatív megközelítésében, de a feszültséget munkamódszere okozza. Rohr a „valós én”-t akarja megkülönböztetni a „hamis én”-től, hogy így megjelenhessen az istenképeség. Ez a hamis–valós én szembeállítás démonizálhat, feszültséget szülhet, az embert a saját bűnei fókuszában tarthatja. Cronshaw⁵¹ felhívja a figyelmet arra, hogy a „valós én” a kapcsolatrendszerben és a környezeti kultúrában értelmezhető. Ez az egyszerű szembeállítás kiveszi az „ego”-t a kontextusából. Rohr helyesen látja, hogy a „hamis én” nem rossz, a környezet hatására alakult ki, szükségünk van egy magunkról kialakított ideálképre, amit az aktuális trendek, elvárások, kortársakkal való összehasonlítások befolyásolnak. De egy pont után ezeket magunk mögött kell hagyni. A „hamis én” nem rossz, de meg kell ismerünk a „valós én”-t, amivel Isten az újjászületésre hív bennünket. Rohr szerint az élet közepén teljesen természetes az ember személyiségének ez az érése, amikor a „hamis én”-t hátrahagyva a „valós én” felé tud fordulni. De ezzel az újjászületési igénnyel Rohr nem áll meg a személyeknél, hanem az egyházra is így tekint: el kell hagynia a „hamis én”-t. Ezért a konfrontáció, a szembeállítás a „valós én”-nel, mert Rohr ettől a feszültségtől várja az elmozdulást. A változatlan és kontroll igénye, a fundamentalizmus mindig a „hamis én”-ből forrásznak, s ezeket kell elhagyni. Az egyház nem egy nosztalgia klub, hanem Isten képmása, Krisztus teste. Rohr igénye, hogy az egyházat ne *csinálják*, hanem az egyház szemlélődő

⁵²Radical Grace,
April-May-June 2006,
Vol. 19, No. 2.

⁵³Richard Rohr:
*Rejtett dolgok. A Szentírás
mint spiritualitás.*
(Ford. Malik Tóth István.)
Ursus Libris, Budapest,
2010, 15: „Az egész
Bibliára szükség van
ahhoz, hogy túllépjünk
azon a büntető és kicsi-
nyes képen, amelyet
Istenre vetítünk és
magunkban táplálunk.”

⁵⁴Ilyen mű például Richard
Rohr – Andreas Ebert:
*Az enneagramm. A lélek
kilenc arca.* (Ford. Tenigl-
Takács László.) Ursus
Libris, Budapest, 2003.

⁵⁵Anselm Grün:
*Karácsony az újrakezdés
reménye.* (Ford. Lázár
Julianna.) Jel Kiadó,
Budapest, 2006, 9–10.

⁵⁶Uo. 12.

pillantással fedezze fel Istent saját magában. Ez csak úgy mehet végbe, ha a közösség felfedezi a saját „valós én”-jét, és a tagok együtt lesznek figyelmesek Isten hívásaira. Rohr saját „felrázó” hozzáállását prófétai felelősséggel magyarázza,⁵² olyan prófétával, aki a sarokba húzódva őröködik, s ha kell, éles nyelvvel szólal meg. Maga a vallás van a központban. Rohr megnevezi a hibákat, megtisztítja az alapfogalmakat, s visszatérést kér a szakrálishoz.⁵³

Összegzés

Az írásunkban elemzett szerzőkben közös, hogy emberileg hitelesen élik át azokat a kérdéseket, melyek műveikben megjelennek. Az olvasókat egzisztenciálisan érintő kérdésekkel foglalkoznak. Nouwen írásai saját törekenységéből születtek, Grün fiatalkori identitáskeresése fordította a spiritualitás felé, Rohr pedig a próféták küldetésstudatával lép fel. Mindhárman erős teológiai alapokkal rendelkeznek, s hatott rájuk a pszichológia tudománya is. Grün és Rohr munkásságát főleg Jung pszichológiai felfogása határozza meg. Nouwen műveire erős hatással van a klasszikus művészet is. Grün az egyházi hagyományokat képes lefordítani a posztmodern kor emberei számára (például liturgikus év vagy az egyház gyógyító rítusai), Rohr pedig rendkívül bátran feszegeti az egyház határait, nyitott a vallásközi párbeszédre is. Grün, de főleg Rohr képesek arra is, hogy a társadalom felől érkező képeket, szellemi áramlatokat értelmezzék keresztény megértési horizonton, ezért talán a kereszténységtől távol eső témákkal is foglalkoznak, keresztény-spirituális interpretációban.⁵⁴ Természetesen teológiailag helyes a megközelítésmódjuk, ezek a témák számukra a dialógus eszközei. A szerzők tudatosan választják a teológiai nyelvezet helyett a hétköznapi nyelvet. A közvetlen tapasztalatra teszik a hangsúlyt az elméleti megalapozás helyett. Tudják, hogy a posztmodern kor nem tudja feldolgozni a definitív hitigazságokat, hanem élményre, megtapasztalásra vágyik, ehhez konkrét segítségeket adnak. Így ír erről Grün: „Ebben a könyvben tudatosan mondom le a karácsonyi titok teológiai értelmezéséről. Ehelyett veled együtt szeretném, kedves Olvasó, a karácsonyi titkot megjelenítő képeket megnézni. (...) A képek nem kívánják tőled a keresztény dogmatika saját meggyőződésésként való elfogadását. Csak arra hívnak, találkozz velük minden vágyaddal, félelmeddel és igényeiddel, csalódásoddal és reményeddel, hiteddel, életed kételyeivel, de egy más világra vonatkozó sejtelmekkel együtt, amelyek világodba törnek és szeretnék azt megváltoztatni.”⁵⁵ A szerzők képesek reflektálni a posztmodern kor bizonytalanságában vergődő emberek kontextusára: „Posztmodern korunkban az ember vágyait illúzióvá próbálja degradálni, a cinizmust és az iróniát helyezve a pozitív ellenpólusba”,⁵⁶ s az Istenről való közvetlen tapasztalat lehetőségét ajánlják megoldásként.